

Кіровоградський національний технічний університет
Кафедра економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до семінарських занять з дисципліни:

«ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»

Кіровоград – 2014

Волчкова Г. К. Основи економічної теорії : Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентами денної та заочної форми навчання / Г. К. Волчкова. – Кіровоград : КНТУ. – 2014. – 42 с.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики Рубан В.М.

Методичні вказівки призначені для самостійної підготовки до семінарських занять з предмету «Основи економічної теорії» студентами денної та заочної форми навчання економічних спеціальностей

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики протоколом № 4 від 05.11.2014 р.

Зміст

Вступ.....	4
Тема 1. Предмет і метод економічної теорії.....	5
Тема 2. Економічні потреби і виробничі можливості	7
Тема 3. Економічні системи суспільства: капіталізм вільної конкуренції, командна економіка, змішана економіка, традиційна економіка	11
Тема 4. Ринок: суть, функції, класифікація ринків. Попит і пропозиція. ...	14
Тема 5. Конкурентна ринкова економіка, її фундаментальні питання.....	18
Тема 6. Домогосподарства, ділові підприємства і закордон	21
Тема 7. Господарський механізм у системі суспільного відтворення. Держава та її економічні функції	24
Тема 8. Світове господарство, форми міжнародних економічних зв'язків	29
Тема 9. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік.....	34
Тема 10. Економічні аспекти глобальних проблем	35
Перелік питань до іспиту.....	38
Список рекомендованої літератури.....	40

Вступ

Економічні знання потрібні кожному. Провідна роль у формуванні економічного мислення і набутті знань належить теоретичним економічним наукам, зокрема основам економічної теорії. Економічна теорія розкриває сутність економічних категорій, законів та закономірність функціонування і розвитку економічних систем.

Сучасна економічна теорія пов'язана з усвідомленням складних і динамічних трансформаційних процесів, що виникають у ході соціально-економічних перетворень і переходу від командно-адміністративної до соціально-орієнтованої ринкової системи, перетворень економічних систем у масштабах глобального розвитку світової економіки.

Пропонований навчально-методичний посібник має за мету допомагати студентам у вивченні курсу економічної теорії. Він надає можливості самостійно вивчати теми курсу, систематизувати і формувати економічні знання. Вміщує плани семінарських занять, джерела отримання необхідної інформації по проблемам тем, програмний зміст тем, питання для самоперевірки, а також зразки розрахункових робіт.

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії

Мета вивчення теми: усвідомити об'єкт, кінцеву мету вивчення економічної теорії, головну умову досягнення цієї мети, основні методи дослідження економічного життя, сутність політекономії як однієї з трьох складових загальної економічної теорії, її функції.

Основні проблеми теми

1. Предмет економічної теорії, мета економічної діяльності людей і ефективність як основна умова досягнення кінцевої мети.
2. Політекономія як одна із трьох складових загальної економічної теорії.
3. Методологія економічної теорії.
4. Функції економічної теорії.

Джерела інформації з перелічених проблем для самостійного вивчення

Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс – М.: Республика, 1992 – Том I – Глава 1.

Долан Дж.Э., Линдсей Д.Е. Микроэкономика. Санкт-Петербург: “Санкт-Петербург оркестр” 1994. Глава 1.

Менкью Н.Г. “Принципы экономики” Санкт-Петербург; Москва – Харьков – Минск, 1999. Глава 1.

Самуельсон Поль. Економіка. Львів: “Світ”, 1993 Передмова автора с. 10-24.

Мочерний С.В. Економічна теорія. Київ: Видавничий центр “Академія”, 1999, с. 5-12.

Ковальчук В.М. Загальна теорія економіки. Тернопіль: Тернопільська академія народного господарства, 1998, с. 3-6.

Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Економічна теорія. Київ: Вища школа, 1995, с. 3-6.

Основи економічної теорії(політекономічний аспект) під редакцією Климка Г.Н., Нестеренка В.П. Київ: Вища школа – знання, 1997.

Терміни та поняття, які треба добре знати

Блага; економічна система; економічна теорія; сфера дослідження та вивчення економіки; об'єкт дослідження; суб'єкт дослідження; предмет дослідження, політична економія, економіка; макроекономіка, мікроекономіка; метод наукової абстракції; діалектична логіка; метод аналізу, метод синтезу; емпірична економічна наука; індуктивний метод, дедуктивний метод; нормативна економічна теорія; позитивна економічна наука; теоретико-пізнавальна функція економічної теорії; практична функція економічної теорії; виховна функція економічної теорії.

Питання для самоконтролю

1. Як задовольняються потреби людей?
2. Де люди беруть блага для задоволення своїх потреб?
3. Що спонукає людей виробляти блага?
4. Яке значення для людей має знання економічних закономірностей?
5. Що вивчає економічна наука?
6. Що є економічна система суспільства?
7. Місце політичної економії в загальній економічній теорії.
8. Які методи застосовуються в вивченні економічної дійсності?
9. Назвіть і поясніть основні етапи руху загальної економічної теорії.
10. Перерахуйте, які існують групи економічних наук, що базуються на загальній економічній теорії і назвіть конкретні економічні науки по кожній з цих груп.

Тема 2. Економічні потреби і виробничі можливості

Мета вивчення теми: зрозуміти і зробити своїм знанням сутність потреб, їх структуру і безмежність, що таке ресурси, їх структура, ринкова форма плати за них, їх обмеженість і економічна ефективність, виробничі можливості зростання економіки.

Головні проблеми теми

1. Потреби ,блага, їх корисність. Закон зростання потреб. Інтереси.
2. Ресурси, сучасна форма плати за них.
3. Економічна ефективність і межа виробничих можливостей.
4. Втрачені можливості і закон збільшення альтернативних витрат.
5. Невикористані ресурси та неефективність.
6. Теперішні альтернативи і майбутні можливості. Зростання можливостей економіки.
7. Застосування кривої виробничих можливостей в економічній практиці.

Джерела інформації з перелічених проблем для самостійного вивчення

Макконнел К.Р., Брю С.П. Економікс – М.:Республіка ,1992. – Том 1, гл.2– С. 36-47.

Основи економічної теорії. Політекономічний аспект за редакцією докторів економічних наук, професорів Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка – Київ: “Вища школа” – “Знання”, 1997. Розділ 6, с. 74-91.

Пол А.Самюелсон, Вільям Д. Нордгауз. Макроекономіка – Київ: “Основи”, 1995. Розділ 2, с. 52-62.

А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін Основи економічної теорії Київ :“Вища школа”. Розділ 1, с. 30-36.

Ковальчук В.М. Загальна теорія економіки – Тернопіль: 1998. Розділ 1, параграфи 5, 6.

С. Дзюбик, О. Рибак. Основи економічної теорії. Київ : “Основи”, 1994,

частина 1, розділ II, с. 15-28.

А. Пезенти. Очерки политической экономии капитализма. Москва: “Прогресс”, 1976, том 2 Приложение 1, часть первая, глава 1, с. 345-351.

Терміни і поняття, які треба знати

Потреби, економічні потреби, блага, економічні блага, довгострокові і короткострокові блага, взаємозамінюючі і взаємодоповнюючі блага, прямі і непрямі блага, корисність блага, спадна корисність блага, інтереси, економічні ресурси, земля, капітал, праця, підприємницькі здібності, інвестиційні товари, процент; рента, заробітна плата, прибуток, повна зайнятість ресурсів, повний обсяг виробництва, економічна ефективність, крива виробничих можливостей, межа виробничих можливостей, альтернативні витрати, закон збільшення альтернативних витрат, ріст виробничих можливостей, вибір альтернатив.

Практична робота (варіант)

Виконання практичної роботи спрямовано на застосування знання сутності виробничих можливостей, їх графічного відображення; в якому стані економіка ефективна, а в якому неефективна; яка комбінація товарів дає змогу збільшити виробничі можливості; сутність закону зростаючих альтернативних витрат.

Зміст практичної роботи

Протягом семи років виробничі можливості суспільства були на одному рівні. Про них нам відомо наступне:

Таблиця 1	Максимальні виробничі можливості суспільства в однакових одиницях виміру в п'яти				
	А	Б	В	Г	Д
Споживчі товари (X)	0	4	7	9	10
Інвестиційні товари (Y)	28	24	16	9	0

В перші п'ять років реальне виробництво характеризувалось такими

показниками:

Таблиця 2	Роки виробництва				
	1	2	3	4	5
Обсяг виробництва споживчих товарів (X)	3	4	6	2	7
Обсяг виробництва інвестиційних товарів (Y)	16	12	5	18	13

В шостому році суспільство виробило споживчих товарів кількістю 7 одиниць, а інвестиційних 16 одиниць.

У восьмому році необхідно (і є можливість) збільшити виробничий потенціал країни до параметрів, які визначені в таблиці 3:

Таблиця 3	Максимальні виробничі комбінації в однакових одиницях виміру обсягів виробництва різних				
	A8	B8	B8	Г8	Д8
Споживчі товари (X)	0	5	9	12	13
Інвестиційні товари (Y)	32	28	20	9	0

Для досягнення цього в сьомому році збільшується виробництво інвестиційних товарів на 8 одиниць відносно шостого року. Виробництво залишається на межі виробничих можливостей.

Завдання

1. Графічно покажіть межу виробничих можливостей економіки суспільства протягом семи років, і якою вона стане у восьмому році.
2. Визначить, в якому році виробництво буде а) неефективним; б) ефективним.
3. Яку комбінацію виробництва споживчих та інвестиційних товарів потрібно досягти в сьомому році?
4. Від якої кількості і яких товарів треба відмовитися (скоротити виробництво) в сьомому році, щоб забезпечити збільшення виробничих можливостей у восьмому році?
5. На прикладі цієї практичної роботи поясніть дію закону зростаючих альтернативних витрат, аналізуючи зміни від А до Б; від Б збільшення споживчих товарів на таку ж величину, що і від А до Б.
6. При переході на нову межу виробничих можливостей у восьмому році (не змінюючи обсягів виробництва інвестиційних товарів відповідно сьомого року), як зміниться виробництво споживчих товарів (на яку величину)?

Питання для самоконтролю

1. Які два фундаментальні факти створюють основу економічної теорії?
2. Що таке потреби, і що таке економічні потреби?
3. Чому потреби є безмежними?
4. Як розуміти інтенсивність потреб і від чого залежить їх рівень?
5. Як класифікуються потреби?
6. Що таке блага і чим виділяються економічні блага?
7. Чим різняться короткотермінові блага і довгострокові?
8. Чим відрізняються взаємозамінючі і взаємодоповнюючі товари?
9. Поясніть різницю між благами прямого споживання і непрямого.
10. Що таке корисність блага і ким вона визначається?
11. Що таке спадна корисність блага?
12. Поясніть дію закону зростання потреб.
13. Що таке інтереси і в якому співвідношенні вони знаходяться з потребами і їх задоволенням?
14. Що таке економічні ресурси?
15. Класифікуйте ресурси і дайте характеристику кожного їх виду.
16. В чому особливості підприємницького ресурсу і його значення для ефективного господарювання?
17. Що таке економічна ефективність?
18. Що Ви розумієте під повною зайнятістю ресурсів?
19. Що таке повний обсяг виробництва?
20. В чому сутність економічного вибору суспільства в умовах повної зайнятості ресурсів і повного обсягу виробництва?
21. Що таке крива виробничих можливостей і межа виробничих можливостей?
22. Що таке альтернативні витрати?
23. Сформулюйте закон збільшення альтернативних витрат.
24. Яку економіку суспільства називають неефективною?

25 Яка залежність існує між теперішнім вибором, що виробляти і майбутнім станом виробничих можливостей?

26 Де на практиці може бути застосована крива виробничих можливостей?

Тема 3. Економічні системи суспільства: капіталізм вільної конкуренції, командна економіка, змішана економіка, традиційна економіка

Мета вивчення теми: збагатити свій світогляд щодо розуміння сутності економічної системи, залежності рівня життя суспільства, повноти задоволення його потреб від існуючої економічної системи. Виявити типи економічних систем, їх характерні риси, зміни економічних систем в напрямку створення найбільш ефективної ринкової системи змішаного типу. Розглянути основні елементи і напрями загального кругообігу ресурсів, продукту і доходу в ринковій економіці.

Головні проблеми теми

1. Ефективність економіки і сутність економічної системи.
2. Типи економічних систем: а)традиційна економічна система; б) ринкова система вільної конкуренції; в)командно-адміністративна; г) змішана ринкова економічна система.
3. Сучасний напрямок зміни і вдосконалення економічних систем.
4. Визначальні інститути і принципи ринкової економіки.
5. Кругообіг ресурсів, продукту і доходу в економічній системі досконалої конкуренції.

Джерела інформації з перелічених проблем та послідовність їх самостійного вивчення

Макконнел К.Р., Брю С.Л. Экономикс – М.: Республика – 1992 – том 1,

гл. 2, с. 47-49; гл. 3, с. 51-60.

Основи економічної теорії. Політекономічний аспект. За редакцією докторів економічних наук, професорів Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка – Київ: “Вища школа” – “Знання”, 1997. Частина VI, розділ 29, с. 431-449.

А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін. Основи економічної теорії. Київ : “Основи” 1995. Розділ 1. Тема 5, §1,3,4.

Ковальчук В.М. Загальна теорія економіки. Тернопіль, 1998. Глава 2 §1-5, с. 26-38.

С. Дзюбик, О. Ривак. Основи економічної теорії. Київ : “Основи”, 1994. Розділ II, §4, с. 26-28.

Терміни і поняття, які треба знати

Основні проблеми будь-якої економіки; фактори, що впливають на ефективність вирішення основних проблем економіки; економічна система; ієрархія системи; “вертикальний” тип економічних зв’язків; “горизонтальний” тип економічних зв’язків; традиційна економіка; командно-адміністративна економіка; ринкова економіка досконалої конкуренції; змішана ринкова економіка; натуральна форма виробництва; глобалізація економіки; приватна власність на ресурси; свобода підприємництва; свобода вибору; особистий інтерес, конкуренція; система ринків; спеціалізація; головна функція грошей; кругообіг.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні проблеми, на розв’язання яких направлена економічна діяльність суспільства.
2. Які фактори безпосередньо визначають ефективність розв’язання основних економічних проблем?
3. Поясніть сутність економічної системи.
4. Які два типи економічних зв’язків ви знаєте?
5. Які типи економічних систем ви знаєте?

6. Дайте характеристику традиційного типу економічної системи.
7. Які є характерні риси командно-адміністративного типу економічної системи.
8. Дайте характеристику ринкового типу економічної системи досконалої конкуренції?
9. Які характерні риси притаманні ринковій економіці змішаного типу?
10. В якому напрямку відбуваються зміни економічних систем в сучасному світі?
11. Що українському суспільству треба усвідомити і здійснити, щоб створити сучасну високоефективну економічну систему?
12. Назвіть визначальні інститути та принципи ринкової економіки досконалої конкуренції.
13. Яку роль відіграє приватна власність на ресурси в забезпеченні високої ефективності ринкової економіки?
14. Яку роль відіграє свобода підприємництва та свобода вибору у вирішенні проблем ефективності економіки?
15. Що визначає в ринковій економіці особистий інтерес суб'єктів економічної діяльності?
16. Яку роль в ринковій економіці виконує конкуренція?
17. Поясніть, яким чином система ринків і цін організує ефективну економічну діяльність суспільства за умов досконалої конкуренції?
18. Як ринкові механізми забезпечують широке застосування капіталу, спеціалізації і грошей?
19. Накресліть схему кругообігу ресурсів, продукту та доходу і поясніть її.

Тема 4. Ринок: суть, функції, класифікація ринків. Попит і пропозиція.

Ринкова рівновага. Ринкова ціна

Мета вивчення теми: вияснити сутність і зміст ринку, його структуру і взаємодію основних його складових - попиту та пропозиції; ринковий механізм ціноутворення.

Основні проблеми теми

1. Ринок: суть, функції, класифікація.
2. Попит. Закон попиту. Нецінові фактори попиту.
3. Пропозиція. Закон пропозиції. Нецінові фактори пропозиції.
4. Ринкова рівновага (ринковий механізм ціноутворення).
5. Зміни пропозиції і попиту товарів.

Джерела інформації з перелічених проблем та послідовність їх

самостійного вивчення

Макконелл К.Р., Брю С.П. Экономикс: принципы, проблемы, политика. – М.: Республика, 1992, т.1, гл. 4, с. 61-77.

Самюельсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка – Київ: Основи, 1995 Розділ IV, с. 88-105.

Мэнкью Н. Грегори. Принципы экономикс – Санкт-Петербург – Москва – Харьков – Минск, 1999. Часть 2, гл. 4, с. 87-109.

Основи економічної теорії. Політекономічний аспект. За редакцією докторів економічних наук, професорів Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка – Київ: "Вища школа" – "Знання", 1997. Розділ 14, с. 168-191; Розділ 17, §§1-3; §§5,6,7. с. 205-211; 214-222.

Ковальчук В.М. Загальна теорія економіки – Тернопіль, 1998, Глава 8, с. 87-98.

Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії. – Київ.: "Вища школа", 1995. Розділ 2. Тема 9. С. 114- 129.

Терміни і поняття, які треба добре знати

Ринкова економіка, ринок, товари, економічна функція, суб'єкти ринку, об'єкт ринку, ринкова інфраструктура, попит, закон попиту, ефект доходу, ефект заміщення, індивідуальний попит, ринковий попит, нецінові фактори попиту, стимулююча функція ціни, пропозиція, закон пропозиції, цінова конкуренція, рівноважна ціна, врівноважуюча функція ціни.

Практична робота (варіант)

Для виконання практичної роботи треба знати як будується графік попиту та пропозиції, при якому співвідношенні попиту та пропозиції виникає дефіцит чи надлишок товару, які співвідношення попиту та пропозиції спонукають продавців до цінової конкуренції, а які співвідношення спонукають споживачів до цінової конкуренції, що таке рівноважна ціна і рівноважний обсяг продукції і дією якого механізму досягається ця рівновага, які і як діють нецінові фактори попиту та пропозиції і як вони змінюють рівновагу на ринку.

Зміст практичної роботи.

Протягом місяця попит, пропозиція та ціна продукту А, який належить до товарів вищої категорії, такі:

Варіанти	Величина пропозиції	Ціна	Величина попиту
1	5	5	95
2	20	7	80
3	35	9	65
4	50	11	50
5	60	13	35
6	80	15	20

В кінці місяця під впливом низки факторів попит та пропозиція по всіх шести варіантах відхилилися від попередніх наступним чином:

	Фактори, які вплинули на обсяг попиту та пропозиції (зменшення,	прямої зміни факторів	Обсяг відхилення
1	Ціни на ресурси	Зменшилися	5
2	Технологія	Більш ефективні	10
3	Кількість покупців	Зменшилася	8
4	Дотації	Збільшилися	15
5	Смаки покупців	Сприятливіші	9
6	Очікування продавців щодо ціни товару А	Зменшення	10
7	Ціни інших товарів	Зменшилися	15
8	Доходи	Зменшилися	12
9	Кількість продавців	Збільшилася	10
10	Очікування покупців зміни ціни	Збільшення	7
11	Ціни взаємодоповнюючих товарів	Збільшилися	15
12	Податки	Збільшилися	15
13	Ціни взаємозамінюючих товарів	Зменшилися	10

Завдання

1. Відобразіть стан попиту та пропозиції товару А зі змінами на графіку (треба побудувати графік двох кривих попиту та двох кривих пропозиції).
Визначте:
2. Які варіанти співвідношення попиту та пропозиції і в яких обсягах вказують на:
  - а) дефіцит товару А;
  - б) надлишок товару А.
3. Які варіанти співвідношення попиту та пропозиції породжують цінову конкуренцію:
  - а) між виробниками; б) між споживачами.
4. Рівноважну ціну і рівноважний обсяг товарів: а) до впливу нецінових факторів; б) після впливу нецінових факторів.
5. В який бік (зменшилася, збільшилася) змінилася: а) рівноважна ціна; б) рівноважний обсяг товарів під впливом зміни обсягів попиту і пропозиції.

6. Покажіть на прикладі практичної роботи зміну: а) величини пропозиції та попиту;
б) в пропозиції, в попиті.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ринкова економіка? Які вона переваги має відносно традиційної і командно-адміністративної економіки?
2. Що таке ринок?
3. Що координує діяльність людей в ринковій економіці?
4. Назвіть і поясніть економічні функції ринку.
5. Хто і що є суб'єктами і об'єктами ринку?
6. Дайте класифікацію ринку.
7. Яке значення має для нормального функціонування ринку його інфраструктура і з чого вона складається?
8. Обґрунтуйте закон попиту. Чому він виявляє обернену залежність між ціною і величиною попиту?
9. Накресліть криву попиту.
10. Перерахуйте і поясніть дію нецінових факторів попиту.
11. Визначте, в якому взаємозв'язку знаходиться індивідуальний і ринковий попит?
12. Як діють на попит його нецінові фактори?
13. Як діє закон пропозиції і обґрунтуйте пряму залежність між ціною і обсягом пропозиції?
14. В чому суть стримуючої і стимулюючої функції ціни?
15. Накресліть графік пропозиції.
16. Як діють нецінові фактори пропозиції?
17. Що таке рівноважна ціна? Що таке рівноважний обсяг попиту та пропозиції?
18. Як діє механізм ринкового ціноутворення і що таке ринкова рівновага? Накресліть графік ринкової рівноваги і визначте її елементи.

19. Розкрийте сутність врівноважуючої функції ціни.
20. Сформулюйте і поясніть закономірність дію нецінових факторів попиту, що зміщують криву попиту.
21. Сформулюйте і поясніть закономірність дію нецінових факторів пропозиції, що зміщують криву пропозиції.
22. Як діють закономірності попиту та пропозиції на ринку ресурсів?

Тема 5. Конкурентна ринкова економіка, її фундаментальні питання

Мета вивчення теми: з'ясувати, які фундаментальні економічні проблеми вирішує ринкова економіка, і з допомогою яких ринкових механізмів вони розв'язуються, а також роль конкуренції в цьому процесі.

Головні проблеми теми

1. Ринкові механізми розв'язання фундаментальних проблем економіки.
  - а) Визначення того, що треба виробляти.
    - Визначення прибутку.
    - Прибутки і галузі, що зростають.
    - Споживчий попит у визначенні, що треба виробляти.
    - Ринкові обмеження свободи вибору.
  - б) Організація виробництва.
    - Виробництво і прибуток.
    - Найменші витрати виробництва.
  - в) Розподіл загального обсягу виробництва. г) Пристосування до змін.
    - Орієнтуюча функція ціни.
    - Ініціювання прогресу.
2. Основна роль конкуренції в розв'язанні фундаментальних проблем економіки.
3. Переваги і недоліки ринкової системи досконалої конкуренції.

Джерела інформації з перелічених проблем та послідовність їх самостійного вивчення

Макконнелл К.Р., Брю С.П. – Економікс: принципи, проблеми, політика. М.:Республіка, 1992 – Том 1 – Глава 5, с. 81-91.

Дзюбик С., Ривак О. Основи економічної теорії. – Київ: “Основи”, 1994.
Глава V, с. 59-67.

Самуельсон П., Нордхауз В. Макроекономіка – Київ: “Основи”, 1995 –
Розділ 12, с. 52-53.

Терміни та поняття, які треба добре знати

Фундаментальні проблеми економіки, прибуток, загальний дохід, загальні витрати, виторг, чистий та економічний прибуток, рівноважний обсяг продукту, голосування грошима, суверенітет споживача, ефективність розподілу ресурсів; загасання конкуренції, ефект переливу ресурсів, індивідуальні блага, суспільні блага.

Практична робота (варіант)

Для виконання практичної роботи потрібно вивчити, що таке нормальний та чистий (економічний) прибуток, як його можна розрахувати, що таке загальний дохід (виторг), загальні витрати, як вони залежать від ціни і кількості використаних ресурсів, сили, які примушують фірми (підприємства) переходити з галузі в галузь, що утримує фірми від подальшого переходу, за яких умов виникнення нової технології вимагає її застосування, механізм розподілу ресурсів.

Вихідні дані і завдання практичної роботи

Економіка суспільства складається з трьох галузей. Всі галузі функціонують на досконало конкурентних засадах. Перша галузь виробляє продукт А, друга – Б, третя – В.

Ситуація 1. Початкова ринкова ціна товару А – 31 грн; товару Б – 20 грн; товару В – 32 грн. В таблиці даються комбінації ресурсів, які

використовуються для виробництва кожного товару. і ціни на ресурси.

Ресурси	земля		капітал		праця		підприємництво		
	Товари	кількість	ціна	кількість	ціна	кількість	ціна	кількість	ціна
А		4	3	2	2	3	3	1	6
Б		3	2	3	3	2	3	1	5
В		2	3	4	3	1	4	1	6

Ситуація 2. Внаслідок різної прибутковості галузей, ресурси переміщуються з галузей в галузі. Під впливом зміни кількості ресурсів в кожній галузі і відповідної зміни пропозиції товару (за незмінного попиту) ціни змінились наступним чином:

- в галузі, куди перемістилися ресурси, – на 7 грн.
- в галузі, де сталося найбільше скорочення ресурсів, – на 6 грн.
- в галузі помірною скорочення ресурсів – на 1 грн.

Ціни на ресурси лишаються незмінними.

Ситуація 3. Після встановлення нових цін (по ситуації 2) прибутковість галузей змінюється. В найменш прибутковій галузі з'являється нова технологія, яка представляє нову комбінацію ресурсів для виробництва одиниці продукції. Ця комбінація наступна:

Використовується: землі – 1 одн; капіталу – 3 одн; праці – 2 одн; підприємницьких здібностей – 1 одн. Ціни на ресурси залишилися початкові (ситуація 1).

Завдання

По ситуації 1:

1. Якої величини прибуток а) нормальний; б) чистий (економічний) буде мати фірма кожної з трьох галузей від виробництва і продажу одиниці продукту?
2. В яку галузь перемістяться ресурси з інших галузей?

По ситуації 2 :

3. Який прибуток а) нормальний; б) чистий (збитки) одержуватиме фірма кожної галузі за одиницю реалізованого товару внаслідок зміни цін?
4. Яка галузь досягла рівноважного стану? Поясніть ваше розуміння

рівноважного стану галузі.

По ситуації 3:

5. Яке рішення прийме фірма в найменш прибутковій галузі: а) переходити на нову технологію; б) перейти на виробництво одного із продуктів інших галузей?

Обґрунтуйте своє рішення розрахунками і поясніть його.

Питання для самоконтролю

1. Які проблеми є фундаментальними для ринкової економіки?
2. Як ринкова економіка розв'язує проблему, що виробляти для суспільства?
3. Як розраховується загальний дохід, загальні витрати?
4. Як розраховуються нормальний і чистий (економічний) прибуток?
5. Як ринкова економіка розв'язує проблему організації виробництва товарів та послуг?
6. Як ринкова система розподіляє вироблені продукти?
7. Як ринкова система забезпечує високу адаптивність?
8. Яку роль виконує конкуренція у функціонуванні ринкових механізмів?
9. Які існують переваги ринкової економіки досконалої конкуренції?
10. Назвіть недоліки ринкової економіки досконалої конкуренції.

Тема 6. Домогосподарства, ділові підприємства і закордон

Мета вивчення теми: в'яснити сутність, первинну роль і значення домогосподарств і ділових підприємств як суб'єктів приватного сектору

Головні проблеми теми

1. Сутність домогосподарства. Домогосподарство – суб'єкт постачання ресурсів і одержання доходу.

2. Домогосподарство – суб'єкт витрачання доходу.
3. Диференціація доходів домогосподарств. Крива Лоренца.
4. Сутність підприємств. Класифікація підприємств за розмірами і їх функції.
5. Класифікація підприємств за формами власності.
6. Закордон як суб'єкт економічної діяльності.

Джерела інформації з перелічених проблем та послідовність їх самостійного вивчення

Макконнелл К. Р., Брю С. П. Экономикс: принципы, проблемы, политика. М.:Республика, 1992, том 1, глава 7. С. 105-115; Том 2, глава 37,с 276-285.

Менкью Н. Грегори. Принципы экономикс. Санкт – Петербург – Москва – Харьков – Минск , 1999. Гл. 1. Принцип 8, с. 38-39.

Основи економічної теорії. Політекономічний аспект. За редакцією докторів економічних наук, професорів Климка Г. Н., Нестеренка В. П. Розділ 20, с. 259-273; розділ 21, с. 273-286.

Ковальчук В. М. Загальна теорія економіки. Тернопіль : “Астон”, 1998, гл. 11,с. 115-125; гл. 12,с. 125-137.

Терміни і поняття, які треба добре знати

Домогосподарство, заощадження, функціональний розподіл доходу, особистий розподіл доходу, бідність, підприємство, фірма, галузь, одноосібне володіння, партнерство, корпорація.

Питання для самоконтролю

1. Які найголовніші фактори визначають добробут суспільства?
2. Що таке суб'єкти економіки? Які з них ви знаєте?

3. Які економічні функції виконують домогосподарства? ? В чому сутність?
4. Як виникають і в яких формах існують доходи домогосподарств?
5. Що означає функціональний розподіл доходів домогосподарств?
6. Як формується дохід окремого домогосподарства?
7. Визначіть три напрямки використання доходу домогосподарств.
8. Сформулюйте закономірності руху доходу домогосподарств в зв'язку зі зміною його величини.
9. Назвіть і поясніть фактори, що визначають нерівномірність розподілу доходів між домогосподарствами.
10. Поясніть сутність кривої Лоренца і що вона відображає.
11. Що таке бідність, її причини і наслідки?
12. Чому не можна розподіляти доходи порівну між домогосподарствами?
13. Чим розрізняються підприємства, фірми і галузі?
14. Які основні ознаки підприємства?
15. Чому підприємство не може діяти без зв'язків з іншими економічними одиницями?
16. Що лежить в основі існування малих, середніх і великих підприємств, і якими вимірами відбувається такий їх поділ?
17. Які функції в економіці виконують малі підприємства?
18. Дайте характеристику середніх підприємств.
19. Якими є особливості і роль великих підприємств?
20. Які ви знаєте основні правові форми підприємств?
21. Які переваги і недоліки мають підприємства одноосібного володіння?
22. Які переваги і недоліки мають підприємства партнерського володіння?
23. Які переваги і недоліки мають корпорації?
24. Як впливає на відкриту економіку країни закордон з точки зору її ефективності?

Тема 7. Господарський механізм у системі суспільного відтворення.

Держава та її економічні функції

Мета вивчення теми: досягти розуміння і знання ролі держави в забезпеченні ефективного функціонування ринкової економічної системи, механізмів впливу держави на економічні процеси і межі втручання її в економічну діяльність суспільства.

Головні проблеми теми

1. Об'єктивні причини необхідності втручання держави в ринкову економіку.
2. Економічні функції держави:
  - А) Створення правової бази для ефективного функціонування ринкової економіки.
  - Б) Захист конкуренції.
  - В) Перерозподіл доходу.
  - Г) Перерозподіл ресурсів для виробництва суспільних благ і усунення побічних ефектів.
  - Д) Зменшення інфляційних явищ і безробіття.
3. Важелі виконання державою своїх економічних функцій.
4. Державний сектор економіки.
5. Ефективність державного сектору економіки.
6. Кругообіг ресурсів продукту і доходу в ринковій економічній системі з врахуванням економічної діяльності держави.

Джерела інформації з перелічених проблем та послідовність їх самостійного вивчення

Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенли Л.-М.: Республіка, 1992 – Том 1, гл 6, с. 94-103; гл 8, с.117-129.

Дзюбик С., Ривак О. Основи економічної теорії – Київ: Основи, 1994, частина II, гл VIII, с.105-131.

Менкью Н. Грегори. Принципы экономики. Санкт-Петербург – Москва – Харьков – Минск, 1999, часть 4, гл 10-12, с. 219-273.

Макроекономіка. За редакцією доктора економічних наук А.Г. Савченка. Київ: “Либідь”, 1995, с. 93-102.

Елізабет Дербін, Олександр Кілієвич. Економічна теорія і державний сектор. Київ: Видавництво УАДУ, 1997, с. 7-32.

Терміни і поняття, які треба добре знати

Оптимальний розподіл ресурсів, індивідуальні (особисті) блага, колективні (суспільні) блага, правова база економіки, громадська атмосфера економічної діяльності, захист конкуренції, стабільність суспільства, економічне зростання, суверенітет споживачів, монополія, комерційна монополія, природна монополія, побічні ефекти, переливи витрат, переливи вигод, шкідливе виробництво, неподільні блага, квазісуспільні блага, регулятори (інструменти) економіки, правові інструменти, адміністративні інструменти, економічні інструменти регулювання економіки державою, інструменти прямої дії, інструменти непрямой дії, державний сектор економіки, оподаткування, державні видатки, економічні функції податків, джерело оподаткування, об'єкти оподаткування, прямі податки, непрямі податки, податкова ставка, гранична податкова ставка, середня податкова ставка, крива Лаффера, бюджет, бюджетний дефіцит, державний борг, податковий тягар, принцип отриманих благ, принцип платоспроможності, прогресивний податок, регресивний податок, пропорційний податок, сфера економічної діяльності держави, ефективність використання ресурсів державою.

Практична робота

Крива виробничих можливостей суспільства визначається наступними даними:

Точки на кривій, що визначають комбінації потенційного виробництва	А	Б	В	Г	Д	Е
Індивідуальні блага (на горизонтальній вісі)	0	700	1400	2000	2400	
Колективні блага (на верт. вісі)	500	450	300	150	0	

I. Фактичний (вироблений) валовий продукт країни складається з 1200 одн. індивідуальних і 200 колективних благ. Він відстає від потенційного (запланованого) державою з причин і в обсягах, що вказані в таблиці:

№ п/п	Причини відставання фактичного обсягу суспільного продукту від потенційного (запланованого)	Обсяг недовиробництва благ	
		Індивідуальні	Колективні
1.	Неефективне законодавство із захисту приватної власності	125	-
2.	Високі темпи інфляції	-	10
3.	Монополізація економіки		
4.	Неврегульованість трансфертних платежів	65	-
5.	Безробіття понад природного рівня	-	-
6.	Відсутність компенсаційних дій держави у зв'язку з існуванням переливу витрат	-	-
7.	Неналежне виконання господарських контрактів	-	15
8.	Недосконалість встановлення мінімальної заробітної плати	110	-
9.	Відсутність компенсаційних дій в зв'язку з наявністю переливу вигід	-	-
10.	Неврегульованість діяльності природних монополій	-	-
11.	Недосконала грошова система країни	-	25
12.	Неефективність механізму підтримки паритету доходів в сільському господарстві	100	-

II. Для оптимізації виробництва суспільного продукту, після виходу економіки на запланований валовий продукт збільшити колективні блага на 100 одиниць.

III. Наступний крок підвищення ефективності – збільшення виробничих можливостей країни і вихід реального виробництва на нову межу. Для цього держава зменшує середню податкову ставку з 38 % до 24 %, посилює боротьбу з марнотратством, корупцією, покращує якість суспільних продуктів. Це збільшує можливості максимального виробництва колективних благ в точці А на 100 одн. і зміщує криву виробничих можливостей вправо: в точці Б – на 400 одн., в точці В – на 300 одн., в точці Г – на 100 одн., в точці Д – на 0 одн.

Крива Лаффера визначається наступними даними:

№ п/п	Податкові ставки	Податкові ставки	Податкові надходження (в грошових один.)
1	40 %	20 %	100
2	38 %	22 %	280
3	34 %	26 %	460
4	30 %	30 %	500

Вихід реального виробництва на нову межу виробничих можливостей оптимізується за умови використання додаткових можливостей (підвищення ефективності роботи держави) на виробництво індивідуальних благ.

Визначити:

- а) Які функції держава спочатку виконувала неефективно; б) які інструменти держава застосовує для підвищення ефективності виконання своїх функцій (по одному на кожну функцію).
- Обсяги валового продукту: а) до підвищення ефективності виконання своїх функцій; б) після виходу реального виробництва на першу межу виробничих можливостей; в) після оптимізації виробництва на першій межі виробничих можливостей;
- Накреслити криву Лаффера. Яку залежність вона відображає ? За рахунок чого підвищується ефективність в зв'язку зі зниженням податкової ставки ?

Питання для самоконтролю

1. Які проблеми ефективності економіки вирішуються ринковими механізмами?
2. Які основні проблеми, пов'язані з задоволенням потреб суспільства, не розв'язуються ринковими механізмами?
3. Які основні економічні функції виконує держава?
4. В чому суть економічної функції держави по забезпеченню правової бази і сприятливої громадської атмосфери для ринкової економіки?
5. В чому суть економічної функції держави по захисту конкуренції?
6. Як держава виконує свою функцію по перерозподілу доходів?
7. Чому потрібно, щоб держава виконувала функцію перерозподілу ресурсів?
8. В чому суть проблеми переливу ресурсів?
9. Що таке індивідуальні і колективні блага і чому держава повинна брати на себе організацію їх виробництва?
10. В чому сенс виконання державою функції підтримки стабільності економіки?
11. Якими інструментами (регуляторами) держава виконує свої економічні функції?
12. Сутність державного сектору економіки?
13. Що відрізняє державний сектор економіки від приватного?
14. В чому сутність державного сектора економіки як отримувача і розпорядника доходів?
15. Що таке державний бюджет? Як він формується і використовується?
16. Яку економічну закономірність відображає крива Лаффера?
17. Що таке бюджетний дефіцит? Як виникає державний борг і як він впливає на ефективність економіки?
18. В чому сенс двох принципів оподаткування, з точки зору розподілу податкового тягаря?
19. Що таке економічна ефективність?

20. Яка роль держави в сприянні ефективному функціонуванню ринкової економіки? Яким чином вона її відіграє?
21. Які основні принципи неефективного функціонування державного сектора економіки?
22. Як відбувається кругообіг ресурсів, продукту і доходу в економіці, в якій існує державний сектор?

Тема 8. Суть і структура світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин

Мета вивчення теми: З'ясувати сутність світового господарства, форми міжнародних економічних зв'язків, міжнародну торгівлю як основну форму міжнародних економічних відносин, міжнародну валютно-фінансову систему.

Головні питання теми

1. Світове господарство
  - а) сутність світового господарства;
  - б) міжнародний поділ праці: спеціалізація і кооперація;
  - в) інтернаціоналізація, інтеграція, глобалізація;
  - г) види міжнародних економічних зв'язків.
2. Міжнародна торгівля: сутність, основні елементи, джерела.
3. Абсолютна і порівняльна перевага - основний принцип міжнародної торгівлі.
4. Протекціонізм і вільна торгівля.
5. Платіжний баланс.
6. Валютні курси і міжнародні фінансові системи:
  - а) вільно плаваючі валютні курси;

- б) фіксовані валютні курси;
- в) міжнародні валютні системи.

Джерела інформації з перелічених питань та послідовність їх самостійного вивчення

Основи економічної теорії (політекономічний аспект) за редакцією докторів економічних наук, професорів Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. Київ: "Вища школа" – "Знання", 1997, 2-ге видання, с. 470-503.

Самуельсон П., Нордхауз В. Макроекономіка (за редакцією перекладу Панчишина С.) – Київ: Основи 1995, с. 438-478, с. 499-507.

Макконнел К.Р., Брю С.Л. Экономикс – М.: Республика, 1992 – Том 2, с. 320-359.

Хейне Пол. Экономический образ мышления – М.: изд-во Новости, 1991, с. 649-677.

Дзюбик Степан, Ривак Ольга. Основи економічної теорії – Київ: Основи, 1994. Частина IV, с. 312-321.

Менкью Грегори Н. Принципы экономикс. Санкт-Петербург, Москва – Харьков – Минск: Изд-во "Питер Ком". 1999, гл.3, с. 71-81, гл. 9, с. 195-213.

Терміни і поняття, які треба знати

Відкрита економіка, світове господарство, великий суспільний поділ праці; загальний, частковий, одиничний поділ праці; міжнародна кооперація, інтернаціоналізація виробництва, економічна інтеграція, глобалізація економіки, міжнародна торгівля, вивіз капіталу, підприємницький вивіз капіталу, позичковий вивіз капіталу, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна торгівля, експорт, імпорт, чистий експорт, торговельний баланс, активне сальдо торговельного балансу, пасивне сальдо торговельного балансу, нетто-баланс, абсолютна перевага країни, торговельна перевага країни, межа торговельних можливостей, протекціонізм, мито, фіксальне

мито, протекціоністське мито, імпорتنі квоти, нетарифні бар'єри міжнародної торгівлі, добровільні експортні обмеження, ефект особливих інтересів, платіжний баланс, кредит, дебет, офіційні резерви, дефіцит платіжного балансу, валютний ринок, валютний курс, валютний паритет, валютна система, девальвація.

Зміст практичної роботи

Світове господарство обмежено двома країнами А і Б і кожна з них виробляє два продукти "Х" і "У". Економіка країн – досконало конкурентна. Закон зростання альтернативних витрат не діє. Впродовж певного періоду послідовно виникають п'ять різних ситуацій.

I. Перша ситуація. Економіка країн замкнена і досягла повної зайнятості та максимального обсягу виробництва.

Країна А може виробляти 28 одиниць продукту Х, або 18 одиниць продукту У, чи будь-яку комбінацію цих продуктів у зазначених межах.

Країна Б може виробляти 24 одиниць продукту Х, або 32 одиниць продукту У, чи будь-яку комбінацію цих продуктів у зазначених межах.

Але найповніше задоволення потреб в умовах замкненої економіки досягається в *країні А* за комбінації виробленої продукції 16 од. "Х" і 8 од. "У", а в *країні Б* відповідно 12 од. "Х" і 16 од. "У".

II. Друга ситуація. Економіка країн А і Б стала відкритою і відбулася спеціалізація виробництва продуктів "Х" і "У" з урахуванням внутрішніх цін на них. На світовому ринку обмін зазначених продуктів здійснюється в пропорції 1:1.

Найповніше задоволення потреб в кожній країні досягається у разі продажу на світовому ринку по 12 од. кожного продукту.

III. Третя ситуація. З метою більш повного задоволення потреб країн А і Б розпочали виробляти продукт "Z". На внутрішньому ринку *країни А* попит і пропозиція продукту "Z" характеризується даними, що наведені у таблиці:

Ціна	Попит	Пропозиція
36	620	700
28	700	600

IV. Четверта ситуація. В країні Б завдяки впровадженню новітньої технології і економії на масштабах виробництва продукту "Z", внутрішня ціна продукту стала 28 гр.од. Країна Б виходить з цим продуктом на світовий ринок з ціною 28 гр.од. Країна А імпортує продукт "Z".

V. П'ята ситуація. Країна А під тиском внутрішніх виробників продукту "Z" встановлює імпортне мито на цей продукт в обсязі 3 гр.од.

Завдання:

по ситуації I та II:

1. Накресліть два графіки, що відображають стан виробництва і споживання продуктів "X" і "Y" в умовах закритої і відкритої економіки з досягненням повної зайнятості і повного обсягу виробництва:
  - a)* у країні А (один графік);
  - б)* у країні Б (другий графік).
2. Визначить відносні внутрішні ціни товарів "X" і "Y" в країнах А і Б.
3. Розрахуйте в яких обсягах і в який бік зміниться споживання продуктів "X" і "Y" в країнах А і Б внаслідок переходу країн до відкритої економіки і повної спеціалізації виробництва.

по ситуації III, IV та V:

4. Накресліть третій графік, який відображає виробництво продукту "Z" в країні А:
  - a)* до виходу на зовнішній ринок; *б)* в зв'язку з імпортом продукту "Z" з країни Б до введення мита; *в)* в результаті введення мита.
5. Визначить на скільки і в який бік зміниться споживання продукту "Z" в країні А:
  - a)* в результаті його імпорту без мита; *б)* в результаті введення імпортного мита.
6. Визначить на скільки і в який бік зміниться виробництво продукту "Z" в країні А:

а) в результаті його імпорту без мита; б) в результаті введення імпортного мита.

7. Проаналізуйте графіки і розрахунки і зробіть висновки:

а) відносно ефективності зовнішньої торгівлі; б) політики протекціонізму.

Питання для самоконтролю.

1. Що таке світове господарство?
2. Що спонукає країни приймати участь в міжнародному поділу праці, спеціалізації і кооперації?
3. В чому сутність інтернаціоналізації, інтеграції і глобалізації економічного життя країн світу?
4. Які ви знаєте види міжнародних економічних зв'язків і в чому їх сутність?
5. В чому сутність міжнародної торгівлі?
6. Чому принцип порівняльної переваги є визначальним у виробничій спеціалізації країн світу?
7. Як механізм порівняльної переваги визначає, на яких товарах вигідно спеціалізуватися країні?
8. Чому крива виробничих можливостей і крива торгівельних можливостей не співпадають?
9. Чому вільна торгівля між країнами визначає рух світу до більшої економічної ефективності?
10. В чому сутність протекціонізму і для яких суб'єктів економічної діяльності країни він вигідний? Чи вигідний він для всього суспільства?
11. Які існують протекціоністські бар'єри в міжнародній торгівлі?
12. Проаналізуйте наслідки протекціоністських заходів в країні?
13. В чому суть платіжного балансу країни, які його основні розділи і статті?
14. Що таке валютний ринок і як він працює?
15. Як визначається вільно плаваючі валютні курси?

16. Як визначаються і підтримуються на встановленому рівні фіксовані валютні курси?
17. Що таке валютні системи і в чому сутність валютної системи золотого стандарту? Чому вона зазнала краху?
18. В чому сутність Бреттон-Вудської валютної системи і в чому її недоліки і причина руйнування?
19. В чому сутність сучасної світової валютної системи?

Тема 9. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік

Мета вивчення теми: з'ясувати зміст, закономірності та специфіку перехідних економік і особливості трансформації економіки України.

Головні питання теми

1. Перехідні процеси і особливості сучасної української економіки.
2. Формування ринкових відносин – зміст перехідної економіки а) необхідність трансформації планової системи; б) економічна лібералізація; в) створення ринкової інфраструктури.
3. Зміна структури власності в перехідній економіці. Особливості приватизації в Україні.
4. Макроекономічна нерівновага і шляхи її подолання в умовах перехідної економіки.

Джерела інформації з перелічених питань для самостійного вивчення

Мочерний С. В. Економічна теорія. – Київ: “Академія”, 1999, с.485-499.

Основи економічної теорії. За редакцією Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка – Київ: “Вища школа”, 1997, частина IV, с. 431-470.

Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс, 14 изд. Москва: Инфр – М, 2002, гл. 40, с. 913-928.

Экономическая теория. Под редакцией В.Д. Комаева. Москва. ВЛАДОС, 2000. гл. 23, с. 567-595.

Терміни та поняття, які потрібно знати

Перехідна економіка, перехідний процес, планова економіка, прямі (директивні) зв'язки, непрямі (ринкові) зв'язки, лібералізація, внутрішня лібералізація, зовнішня лібералізація, “шокова терапія”, макроекономічна нерівновага, трансформаційний спад, інфляція, безробіття, економічна стабілізація, економічне зростання.

Питання самоконтролю

1. У чому полягає сутність перехідної економіки?
2. Якими основними параметрами ринкова економіка відрізняється від планової?
3. Яка соціально-економічна спрямованість трансформаційних процесів?
4. Чим відрізняються перехідні процеси в Україні від глобального перехідного стану світового співтовариства?
5. В чому полягає криза планової системи?
6. Які наслідки “шокової терапії”?
7. Чому плюралізм форм власності є недостатнім для утвердження ринкової економіки?
8. В чому полягають причини тривалого спаду виробництва в українській економіці?
9. Які економічні і соціальні наслідки трансформації економіки в Україні?

Тема 10. Економічні аспекти глобальних проблем

Мета вивчення теми: в'яснити причини виникнення і сутність глобальних проблем, основні шляхи їх розв'язання.

Основні проблеми теми

1. Глобальні проблеми сучасності, їх класифікація.
2. Головні причини виникнення глобальних проблем.
3. Сучасні форми вияву і можливості розв'язання глобальних проблем людства.

Джерела інформації з названих проблем

Основи економічної теорії: політекономічний аспект. Підручник / Климко Г.Н., Несторенко В.П. та ін. – Київ: Знання, 1997. – Розділ 34. – С. 553-560.

Мочерний С.В. Економічна теорія. – Київ: Академія, 1999. – Розділ 5. – С. 561-580.

Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенли Л. Брю. Економікс. – Москва: Республика, 1992. – Том 2. – Гл. 36, 41.

Терміни і поняття, які треба добре знати

Глобальні проблеми, проблеми у сфері взаємодії природи і суспільства, проблеми суспільних взаємовідносин, проблеми розвитку людини, глобалізація, мета суспільство; ресурсо- та енергозаощаджуючі, екологічно чисті технології; урбанізація населення, мегаполіси, рівноправне світове співробітництво та партнерство, паливно-енергетична та сировинна проблема, екологічна криза.

Питання самоконтролю

1. За якими ознаками проблеми класифікують як глобальні?
2. На які три сфери дії поділяють глобальні проблеми?
3. Якою є найзагальніша причина виникнення глобальних проблем і в чому її сутність?
4. Назвіть основні характерні риси глобалізації.

5. Поясніть наслідки застосування недосконалих технологій.
6. Що таке урбанізація населення і в чому її негативні наслідки?
7. В чому сутність проблеми рівноправного світового співробітництва та партнерства?
8. Яким чином можна розв'язати проблему міждержавного співробітництва?
9. Що таке екологічна криза, які її основні ознаки?
10. Яка існує програма розв'язання екологічних проблем?
11. В чому сутність та причини паливно-енергетичної та сировинної проблеми?
12. Які є можливості розв'язання проблеми забезпечення людства сировиною та енергією?

**Перелік питань до іспиту
з предмету: «Основи економічної теорії»**

1. Предмет економічної теорії.
2. Функції економічної теорії.
3. Методологія економічної теорії.
4. Потреби їх класифікація. Закон зростання потреб.
5. Економічні ресурси. Види ресурсів і плата за них.
6. Економічна ефективність. Повна зайнятість і повний обсяг виробництва.
7. Крива (межа) виробничих можливостей.
8. Альтернативні витрати. Закон збільшення альтернативних витрат.
9. Незайнятість і неповне використання ресурсів. Зростання економіки.
10. Теперішні альтернативи . і майбутні можливості.
11. Ефективність економіки та сутність економічної системи.
12. Економічні системи суспільства, типи економічних систем: традиційна, командна, капіталістична, змішана.
13. Основні риси (визначальні інструменти) ринкової економіки досконалої конкуренції (чистого капіталізму).
14. Передумови ефективного використання ресурсів.
15. Кругообіг ресурсів, продукту і доходу в умовах чистого капіталізму.
16. Ринок : його сутність, функції, види ринків.
17. Попит, закон попиту. Крива попиту.
18. Індивідуальний і ринковий попит. Нецінові фактори попиту
19. Пропозиція. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Нецінові фактори пропозиції
20. Пропозиція і попит. Ринкова рівновага (ринковий механізм ціноутворення).
21. Зміна ринкової рівноваги.
22. Фундаментальні (основні) питання економіки.
23. Ринковий механізм визначення, що треба виробляти.
24. Ринковий механізм визначення, як треба виробляти.
25. Ринковий механізм розподілу виробленого продукту і механізм пристосування економіки до змін.
26. Роль конкуренції в розв'язанні фундаментальних проблем економіки.
27. Переваги і недоліки ринкової системи.
28. Сутність домогосподарства. Домогосподарства – суб'єкт постачання ресурсів і отримання доходу.
29. Домогосподарства – суб'єкт витрачання доходу.
30. Диференціація доходів домогосподарств. Крива Лоренца.
31. Сутність підприємства. Організаційні форми ділових підприємств.
32. Класифікація підприємств за розмірами.

33. Правові форми підприємств: індивідуальні і партнерські підприємства, їх переваги і недоліки.
34. Корпорація. Переваги і недоліки корпорації.
35. Закордон, як суб'єкт економічної діяльності.
36. Причини втручання держави в ринкову економіку.
37. Економічні функції держави: забезпечення правової бази, захист конкуренції.
38. Економічні функції держави: перерозподіл доходу і стабілізація економіки.
39. Корегування розподілу ресурсів: витрати переливу, вигоди переливу.
40. Громадські блага і послуги.
41. Державний сектор економіки, його ефективність.
42. Податки :принципи оподаткування. Податкові ставки. Перекладання податкового тягаря. Крива Лаффера.
43. Кругообіг ресурсів, продукту, доходів умовах існування державного сектора економіки.
44. Перехідні процеси і особливості української економіки.
45. Формування ринкових відносин – зміст перехідної економіки.
46. Зміна структури власності в перехідній економіці.
47. Макроекономічна перевага і нестабільність в перехідній економіці.
48. Світове господарство. Економічні засади його функціонування.
49. Види міжнародних економічних зв'язків.
50. Міжнародна торгівля: сутність, основні елементи, джерела.
51. Абсолютна перевага в міжнародній торгівлі.
52. Порівняльна перевага в міжнародній торгівлі.
53. Протекціонізм і вільна торгівля.
54. Платіжний баланс.
55. Валютні курси і міжнародна фінансова система.
56. Глобальні проблеми сучасності.
57. Головні причини виникнення глобальних проблем.
58. Сучасні форми вияву і можливості розв'язання глобальних проблем людства.

Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue. Economics: principles, problems, and policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, Sean M. Flynn. – 18th ed. – NY: The McGraw-Hill Companies, Inc., 2009. – 917 p.
2. Основи економічної теорії: навч. посіб. / С.Д. Дзюбик, О.С. Ривак. – 3-тє вид., переобл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – 423 с.
3. Синюченко М.І. Політична економія: навчальний посібник / М. І. Синюченко. – Суми : ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо», 2015. – 176 с.
4. Економічна теорія. Політекономія : навчальний посібник / за заг. ред. В.М. Семененко. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
5. Економічна теорія. Політекономія : практикум : навчальний посібник / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка; за ред. В. Д. Базилевича. – 2-е вид., стер. – К. : Знання, 2013. – 494 с.

Допоміжна література

1. Бальцерович Л. Свобода і розвиток : Економія вільного ринку. Пер. з польськ. – Львів, 2000. – 334 с.
2. Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. Економічна теорія : Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка : Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 652 с.
3. Ватаманюк З. Г., Панчишин С. М., Реверчук С.К. та ін. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка/ За ред. З.Ватаманюка та С.Панчишина. – К.: Альтернативи, 2001. – 608 с.
4. Гейк П. Вчитись аналізувати ринок : Пер. з англ. / П. Гейк, П. Джексон. – Львів : Сейбр-Світло, 1995. – 270 с.
5. Економічна теорія : Підручник/ За ред В.М.Тарасевича. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
6. Економічна теорія : Політекономія : Підручник/ За ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2006. – 631 с.
7. Классика экономической мысли : Сочинения / Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. – М.: Изд-во ЭКСМО – Пресс, 2000. – 896 с.
8. Классики кейнсианства: В 2-х т. / Р. Харрод, Э. Хансен. – М.: Экономика, 1997. – 848 с.
9. Майер Джеральд М. Основні проблеми економіки розвитку / Джеральд М. Майер, Джеймс Е. Раух, А. Філіпенко. – К. : Либідь, 2003. – 688 с.
10. Маршалл А. Принципы экономической науки. Пер. с англ. – М.: Директ-медиа, 2012. — 2127 с.

11. Основи економічної теорії : Навч. посіб. / В. Б. Алексєєв, О. І. Андрусь, М. В. Вербицька та ін.; За ред. П. В. Круша, В. І. Депутат, С. О. Тульчинської. – К. : Каравела, 2007. – 448 с.
12. Основы экономической теории : политэкономический аспект : Учебник / Отв. ред. Г. Н. Клишко, 3-е изд., перераб. и доп. – К. : Знання-Прес, 2001. – 646 с.
13. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, І. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
14. Політекономія : Підручник / за заг. ред. Ю. В. Ніколенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 412 с.
15. Політична економія : Навч. посібник/ Беляєв О. О., Бебело А. С. – К : КНЕУ, 2001. – 328 с.
16. Савчук С. І. Основы теории конкурентоспособности : Монографія / С. І. Савчук. – Мариуполь : Рената, 2007. – 520 с.
17. Самуэльсон П. Экономика. Пер. с англ. – М.: НПО «Алгон», 1994. – в 2-х т. – 740 с.
18. Туган-Барановський М. Політична економія : Курс популярний. – К. : Наукова думка, 1994. – 264 с.
19. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика / Пер. с англ. 2-го изд. – М. : Дело ЛТД, 1995. – 864 с.
20. Ходжаян А.О. Політична економія : Навчально-методичний посібник для самост. вивч. / А. О. Ходжаян. – К. : Кондор, 2009. – 304 с.

Інформаційні ресурси

- www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України (законодавство України)
- www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України (виконавчий орган влади)
- www.president.gov.ua – сайт Президента України
- www.ukrstat.gov.ua – сайт Державного комітету статистики
- www.bank.gov.ua – сайт Національного банку України
- www.treasury.gov.ua – сайт Державного казначейства України
- www.sta.gov.ua – сайт Державної податкової адміністрації
- www.amc.gov.ua – сайт Антимонопольного комітету України
- www.spfu.gov.ua – сайт Фонду державного майна України
- www.mlsp.gov.ua – сайт Міністерства соціальної політики України
- www.dcz.gov.ua – сайт Міністерства соціальної політики України
- www.minfin.gov.ua – сайт Міністерства фінансів України
- www.me.gov.ua – сайт Міністерства економіки України
- www.minregionbud.gov.ua – сайт Міністерства регіонального розвитку та будівництва України
- www.pfu.gov.ua – сайт Пенсійного фонду України
- www.customs.gov.ua – сайт Державної митної служби України
- www.ac-rada.gov.ua – сайт Рахункової палати України

www.trud.gov.ua – Інформаційне бюро державної служби зайнятості
www.nbuv.gov.ua – сайт Національної бібліотеки України
www.dkrp.gov.ua – сайт Державної комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва
www.ssmc.gov.ua – Державна комісія України з цінних паперів та фондовому ринку
www.dssu.gov.ua – сайт Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики
www.smida.gov.ua – Система розкриття інформації на фондовому ринку України
www.in.gov.ua – Державне агентство з інвестицій та розвитку
www.dfr.gov.ua – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг
www.niss.gov.ua – Національний інститут стратегічних досліджень
www.sdfm.gov.ua – Державний комітет фінансового моніторингу
www.ieps.kiev.ua/gr.htm - сторінка, на якій публікуються "Квартальні передбачення", що містять макроекономічні показники України, короткостроковий прогноз її економічного розвитку з коментарями незалежних експертів
www.worldbank.org – огляд даних Світового банку (www.worldbank.org/html/extdr/offrep/eca/ua.htm – сторінка містить короткий огляд даних про економічні показники в Україні)
www.imf.org – сервер Міжнародного валютного фонду подає інформацію про усі країни світу, в т.ч. і Україну
www.kr-admin.gov.ua - Кіровоградська обласна адміністрація
www.president.gov.ua/content/ker-map.html - Комітет економічних реформ